

مسائل اجتماعی

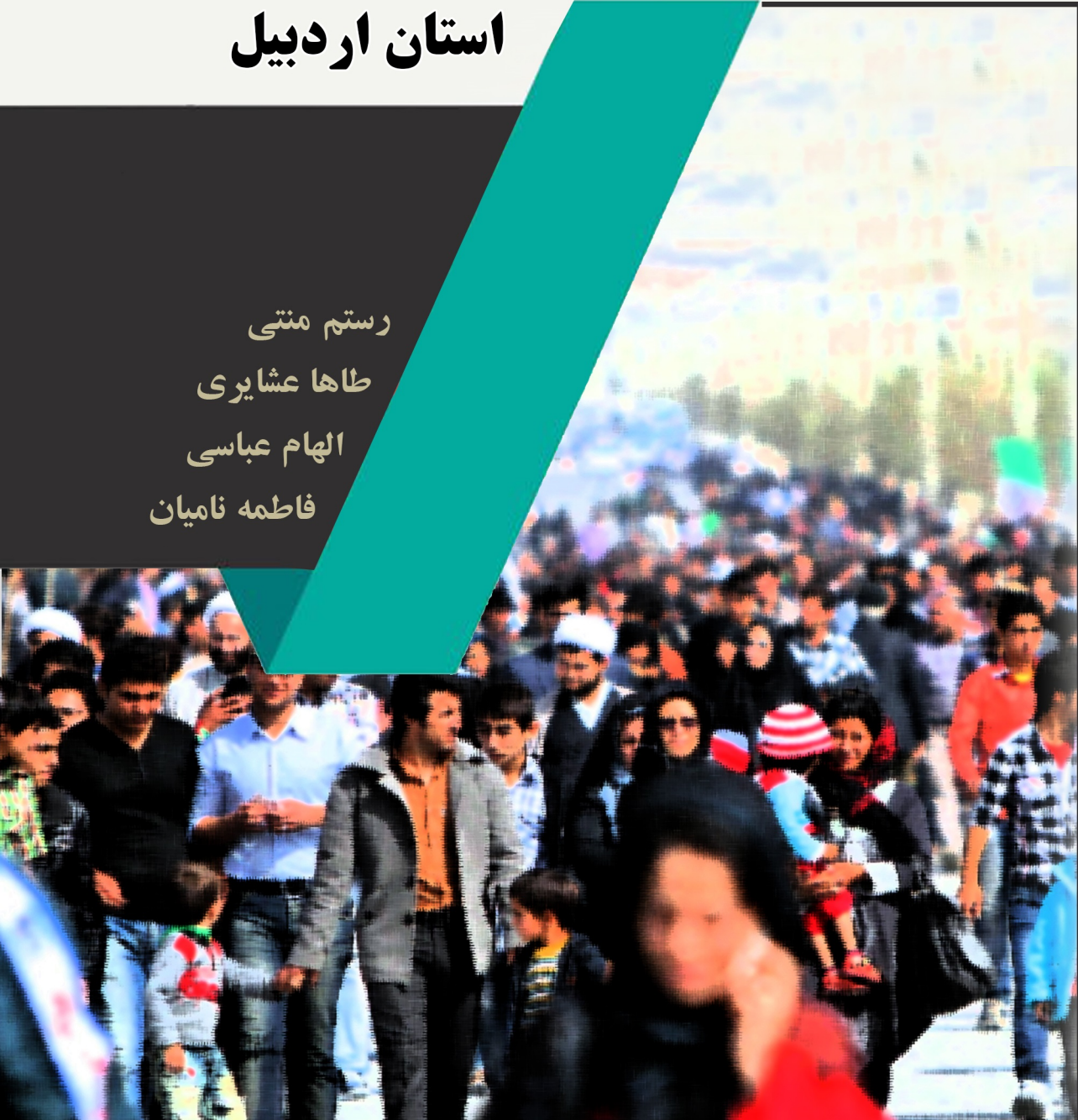
استان اردبیل

رستم منتی

طاها عشایری

الهام عباسی

فاطمه نامیان

بِسْمِ اللَّهِ الرَّحْمَنِ الرَّحِيمِ

مسائل اجتماعی استان اردبیل

تالیف:

رستم منتی (دکتری جامعه شناسی، مرکز تحقیقات آسیب‌های روانی -

اجتماعی دانشگاه علوم پزشکی ایلام)

طاها عشایری (مدرس دانشگاه کاشان)

الهام عباسی (عضو هیئت علمی دانشگاه پیام نور)

فاطمه نامیان (کارشناسی علوم اجتماعی، دانشگاه کاشان)

انتشارات موجک

عنوان و نام پدیدآور: مسائل اجتماعی استان اردبیل / تالیف رستم منتی ... [و دیگران].

مشخصات نشر: تهران: انتشارات موجک، ۱۳۹۸.

مشخصات ظاهری: ۲۲۴ ص.: مصور، جدول.

شابک: ۶-۰۷۷-۹۹۴-۶۰۰-۹۷۸-۴۰۰۰۰۰ ریال

وضعیت فهرست نویسی: فیبا

یادداشت: تالیف رستم منتی، طاها عشایری، الهام عباسی، فاطمه نامیان.

یادداشت: کتابنامه: ص. ۲۳۲ - ۲۳۵.

یادداشت: نمایه.

موضوع: مسائل اجتماعی -- ایران -- اردبیل (استان) -- نمونه پژوهی

موضوع: Social problems -- Iran -- Ardabil (Province) -- Case studies

موضوع: اردبیل (استان) -- اوضاع اجتماعی

موضوع: Ardabil (Iran: Province) -- Social conditions

شناسه افزوده: منتی، رستم، ۱۳۵۲-

رده بندی کنگره: ۱۳۹۸ م ۵ / آ ۸ / ۲ / ۶۷۰ HN

رده بندی دیویی: ۳۶۱/۱۰۹۵۵۳۱

شماره کتابشناسی ملی: ۵۶۱۲۹۴۰

انتشارات موجک

تلگرام: ۰۹۰۱۷۶۷۲۵۰۲ کانال: telegram.me/mojak1

تلفن مرکز بخش: ۰۲۶۳۲۴۰۳۵۱۶ - ۰۲۶۳۲۴۰۳۵۱۳ - ۰۲۱۶۶۱۲۷۵۹۳

ایمیل: mojakpublication@yahoo.com

سایت: www.mojak.ir

عنوان: مسائل اجتماعی استان اردبیل

تالیف: دکتر رستم منتی، دکتر طاها عشایری، الهام عباسی، فاطمه نامیان

طراح جلد: سیده زهرا روشنایی

مشخصات ظاهری: ۲۲۴ صفحه، قطع وزیری

چاپ اول: بهار ۱۳۹۸، تیراژ: ۵۰۰ جلد

قیمت: ۴۰۰۰۰۰ ریال، شابک: ۶-۰۷۷-۹۹۴-۶۰۰-۹۷۸

کلیه حقوق مادی و معنوی این اثر برای انتشارات موجک محفوظ است. هیچ شخص حقیقی و حقوقی حق چاپ و

تکثیر این اثر را به هر شکل و صورت اعم از فتوکپی، چاپ کتاب و ... را ندارد. متخلفین به موجب بند ۵ ماده قانون

حمایت از ناشرین تحت پیگرد قانونی قرار می گیرند.

فهرست مطالب

صفحه

عنوان

۱	پیشگفتار
۵	فصل اول: اردبیل در گذرگاه تاریخ
۵	۱-۱ مقدمه
۶	۲-۱ ساختار اجتماعی - سیاسی اردبیل
۱۳	فصل دوم: مردم شناسی نزاع و درگیری
۱۳	۱-۲ مقدمه
۱۶	۲-۲ سابقه مطالعاتی نزاع
۱۸	۳-۲ مبانی نظری
۱۸	۱-۳-۲ منازعه
۱۸	۲-۳-۲ آنومی اجتماعی
۱۹	۳-۳-۲ بی‌سازمانی اجتماعی
۲۱	۴-۳-۲ سرمایه اجتماعی
۲۳	۵-۳-۲ دیدگاه بوم‌شناسی
۲۴	۶-۳-۲ دسته‌بندی عوامل کلی نزاع و درگیری
۲۵	۴-۲ فرضیه پژوهش
۲۶	۵-۲ روش پژوهش

۲۶.....	۶-۲ نتایج تجربی پژوهش
۳۰.....	۷-۲ نتیجه گیری
۳۴.....	منابع

فصل سوم: فهم هنجارشکنی شهروندان ۳۹

۳۹.....	۱-۳ مقدمه
۴۲.....	۲-۳ سابقه مطالعاتی هنجارشکنی
۴۳.....	۳-۳ مبانی نظری
۴۳.....	۱-۳-۳ هنجارها
۴۶.....	۲-۳-۳ نظریه خرده فرهنگی
۴۸.....	۳-۳-۳ نظریه فشار اجتماعی
۴۹.....	۴-۳-۳ نظریه کنترل اجتماعی
۵۰.....	۴-۳ فرضیه پژوهش
۵۱.....	۵-۳ روش پژوهش
۵۱.....	۶-۳ نتایج تجربی پژوهش
۵۲.....	۷-۳ تحلیل و تفسیر فرضیه‌ها
۵۷.....	۸-۳ نتیجه گیری
۶۰.....	منابع

فصل چهارم: تبیین جامعه‌شناختی فرهنگ فقر ۶۵

۶۵.....	۱-۴ مقدمه
۶۹.....	۲-۴ مبانی نظری
۶۹.....	۱-۲-۴ فقر
۶۹.....	۲-۲-۴ نظریه فرهنگ فقر
۷۰.....	۳-۲-۴ نظریه طرد اجتماعی

۷۲.....	۴-۲-۴ نظریه عوامل اجتماعی مؤثر بر فقر
۷۳.....	۵-۲-۴ عوامل اقتصادی مؤثر بر فقر
۷۳.....	۶-۲-۴ خلاصه عوامل مؤثر بر فرهنگ فقر
۷۴.....	۳-۴ سابقه مطالعاتی فرهنگ فقر
۷۵.....	۴-۴ روش پژوهش
۷۷.....	۵-۴ نتایج تجربی پژوهش
۸۲.....	۶-۴ نتیجه گیری
۸۶.....	منابع

فصل پنجم: تبیین جامعه‌شناختی ترس از جرم..... ۸۹

۸۹.....	۱-۵ مقدمه
۹۱.....	۲-۵ سابقه مطالعاتی ترس از جرم
۹۶.....	۳-۵ مبانی نظری
۹۶.....	۱-۳-۵ ترس از جرم
۹۷.....	۲-۳-۵ نظریه اثر بخشی جمعی
۹۸.....	۴-۵ روش پژوهش
۹۹.....	۵-۵ فرضیه پژوهش
۹۹.....	۶-۵ نتایج تجربی پژوهش
۱۰۳.....	۷-۵ نتیجه گیری
۱۱۱.....	منابع

فصل ششم: جرم سرقت و گونه‌های آن..... ۱۲۱

۱۲۱.....	۱-۶ مقدمه
۱۲۵.....	۲-۶ سابقه مطالعاتی سرقت
۱۲۷.....	۳-۶ مبانی نظری

۱۲۷	۱-۳-۶ سرقت
۱۲۸	۲-۳-۶ نظریه پنجره شکسته
۱۲۸	۳-۳-۶ برجسب زنی
۱۲۹	۴-۳-۶ نظریه فشار
۱۳۰	۵-۳-۶ نظریه مهار
۱۳۱	۶-۳-۶ نظریه بی سازمانی اجتماعی
۱۳۲	۷-۳-۶ عوامل اصلی مؤثر بر سرقت
۱۳۳	۸-۳-۶ نابرابری اجتماعی
۱۳۳	۹-۳-۶ نداشتن پیوند اجتماعی
۱۳۶	۴-۶ فرضیه پژوهش
۱۳۶	۵-۶ روش پژوهش
۱۳۷	۶-۶ نتایج تجربی پژوهش
۱۴۲	۷-۶ نتیجه گیری
۱۴۴	منابع

فصل هفتم: قانون‌گزیزی شهروندان ۱۴۹

۱۴۹	۱-۷ مقدمه
۱۵۱	۲-۷ سابقه مطالعاتی قانون‌گزیزی
۱۵۲	۳-۷ مبانی نظری
۱۵۲	۱-۳-۷ قانون‌گزیزی
۱۵۳	۲-۳-۷ قانون و نظم اجتماعی
۱۵۴	۳-۳-۷ قانون و اخلاق اجتماعی
۱۵۵	۴-۳-۷ بی‌هنجاری و قانون‌گزیزی
۱۵۶	۵-۳-۷ کنترل اجتماعی و قانون‌گزیزی
۱۵۷	۶-۳-۷ فقر و قانون‌گزیزی

۱۵۷	۷-۳-۷ ریشه‌های اجتماعی قانون‌گزیزی
۱۵۸	۴-۷ فرضیه پژوهش
۱۵۹	۵-۷ روش پژوهش
۱۵۹	۶-۷ نتایج تجربی پژوهش
۱۶۵	۷-۷ نتیجه‌گیری
۱۶۹	منابع

فصل هشتم: تخلف از قوانین راهنمایی و رانندگی ۱۷۵

۱۷۵	۱-۸ مقدمه
۱۷۹	۲-۸ سابقه مطالعاتی تخلفات رانندگی
۱۸۰	۳-۸ مبانی نظری
۱۸۰	۱-۳-۸ تخلفات رانندگی
۱۸۰	۲-۳-۸ انگیزه عمومی تخلف
۱۸۳	۳-۳-۸ آموزش
۱۸۷	۴-۸ فرضیه پژوهش
۱۸۸	۵-۸ روش پژوهش
۱۸۸	۶-۸ نتایج تجربی پژوهش
۱۹۲	۷-۸ نتیجه‌گیری
۱۹۶	منابع

فصل نهم: سرمایه اجتماعی و فرهنگی شدن التزام به مقررات و قوانین ۲۰۱

۲۰۱	۱-۹ مقدمه
۲۰۴	۲-۹ مبانی نظری
۲۰۴	۱-۲-۹ قوانین و مقررات اجتماعی
۲۰۴	۲-۲-۹ سرمایه اجتماعی

۲۰۵ مؤلفه‌های سرمایه اجتماعی	۳-۲-۹
۲۰۸ سابقه مطالعاتی پژوهش هنجارگریزی رانندگان	۳-۹
۲۰۹ فرضیه پژوهش	۴-۹
۲۱۰ روش پژوهش	۵-۹
۲۱۱ نتایج تجربی پژوهش	۶-۹
۲۱۵ نتیجه‌گیری	۷-۹
۲۱۷ منابع	
۲۲۱ فهرست اعلام	

پیشگفتار

استان اردبیل، اجتماعی از نوع گذار متأخر را در نوع خود تجربه می‌کند، شهر ترکیبی از جلوه‌های مدرنیته و سنت را دارد، ساختار منازل مسکونی، کنش‌های اجتماعی، باورهای فکری مردم، سیطره سنت و سبک زندگی سنتی و مدرن، تأیید و رد رفتارهای شهری و غیرشهری، گویایی از فضای اجتماعی است که تجربه و مشاهده می‌شود. اگرچه این روند گذار در اکثر مناطق ایرانی، قابل مشاهده است، با این حال حرکت از یک جامعه سنتی و کنده شدن از بند ناف آن و غلتک نامتعادل و نامناسب به سوی مدرنیته ناموفق باعث معلق ماندگی نظام اجتماعی استان اردبیل گردید. نظامی که در آن ساختار سنتی، نظام خویشاوندی متصل به هم و سبک زندگی خرده فرهنگی نظام عشایری، روند نوسازی را امر مشکوک به حال سنت و فرهنگ دانستند، سرخوردگی ناشی از توسعه و نوسازی، باعث معلق ماندن جامعه شهر اردبیل گردید. گرچه اصلاحات ارضی ۱۳۴۱ در این استان، با قصد تأمین نیازهای کاری شهر، رخ داد، اما تحریک اجتماعی و آزادی را به رعیت و سایر اقشار اجتماعی بخشید که قبل از این، تعریف نشده بود، ساکنان مناطق سنتی و شهری، دریافتند که آزادی و حق انتخاب، در برابر حق رعیتی قابل فروش نیست و از همین رو، برای کاهش فاصله میان روستازادگی - شهر زادگی و کسب منزلت، شهر گرایی را سبک و سیاق مناسبی دانستند، ورود گروه‌های رهاشده بدون بستر سازی از زیر فشار مالک و خوانین به شهر و تداوم مهاجرت‌های برون استانی - شهری به آن، مصرف نمایشی^۱ و مظاهرانه را جلوه‌ای دیگر داد که تورستاین وبلن^۲ در گذار تاریخی جوامع آن را مطرح می‌کند. شهر گذر گاهی از انسان‌ها و خرده فرهنگ‌هایی با سلاقی و ذائقه فرهنگی متضاد گردید. به دلیل، ساختار محله‌ها و اجتماع ساکنان، حالتی از آشفتگی و آنومی

^۱ Conspicuous Consumption

^۲ Thorstein Veblen

اجتماعی^۱ را طی گذار خود تجربه کردند. بر این اساس، کتاب حاضر در چندین فصل به شرح ذیل دسته‌بندی شده است.

- فصل اول کتاب تحت عنوان اردبیل در گذرگاه تاریخ نام‌گذاری شده است و وضعیت استان اردبیل را گذر تاریخ بررسی نموده است.

- فصل دوم تحت عنوان مردم‌شناسی نزاع و درگیری نام‌گذاری شده است، نزاع و درگیری به زدوخورد بین بیش از دو نفر یا گروه‌های اجتماعی اطلاق می‌شود. تاریخ جوامع بشری حاکی از ستیز و کشمکش اجتماعی بین گروه‌ها بر سر منابع کمیاب، توزیع ناعادلانه ثروت و وجود کینه‌های تاریخی و انتقام‌گیری از یکدیگر است. استان اردبیل، جزء یکی از مناطق درحال توسعه از نظام سنتی به نظام نوین با تغییرات فرهنگی - اجتماعی سریع است. جامعه‌ای که ارزش‌های سنتی‌اش سست شده اما ارزش‌های مدرن نیز نتوانسته‌اند، جایگزین آن شوند؛ در چنین وضعیتی نزاع و درگیری بر اثر گسست فرهنگی و هنجاری به شدت افزایش می‌یابد. ارزش‌های سنتی تا حدودی کارکرد خود را در معنا بخشی به زندگی افراد از دست داده و ارزش‌های مدرن نیز آن‌چنان نهادینه نشده‌اند که پاسخگوی این کارکرد معنا بخشی باشند. در چنین وضعیتی، جامعه شکل آنومی (بی‌هنجاری) به خود می‌گیرد. نزاع و ستیز جمعی معمولاً ناسازگاری گروه‌ها در سنخ جوامع در حال گذار است.

- در فصل سوم کتاب با عنوان فهم هنجارشکنی شهروندان، هنجارشکنی به انحراف از هنجارها و زیر پا گذاشتن قوانین اجتماعی اطلاق می‌شود که جزئی از معضلات امروز جوامع بشری است. به زعم جامعه‌شناسان، هنجارشکنی جزئی از واقعیت‌های اجتماعی است که آن را باید به مثابه یک پدیده اجتماعی مطالعه نموده و علت‌شناسی آن باید اجتماعی باشد.

- فصل چهارم، تبیین جامعه‌شناختی فرهنگ فقر نام‌گذاری شده است. فقر در حالت کلی بر دو نوع نسبی و مطلق است. فقر از بعد اقتصادی به فقدان توان مالی و پولی، از بعد اجتماعی به نبود آگاهی اجتماعی، طردشدگی، از بعد سیاسی به نبود مشارکت سیاسی، قانون‌گریزی و از بعد روان‌شناختی به انزوا، بدگمانی، سوءظن اطلاق می‌شود. فرهنگ فقر به فرهنگی شدن فقر در بین فقرا می‌گویند که خصیصه اصلی آن، تداوم نسلی فقر، فقدان انگیزه قوی برای شکستن دور باطل فقر، بی‌اعتمادی اجتماعی، بی‌میلی به مشارکت مدنی، تقدیرگرایی و پذیرش شکست اقتصادی - اجتماعی است.

^۱ Social anomie

- فصل پنجم، تبیین جامعه‌شناختی ترس از جرم نام‌گذاری شده است. ترس از جرم و قربانی شدن به مفهوم دل‌نگرانی فرد از قربانی شدن (خود، اعضای خانواده، خویشاوندان، همسایه و شبکه‌های پیوندی) به وسیله ولگردان، معتادان، سارقان، کودک‌رباها، مزاحم خیابانی، سودجوها، گروه‌های بزهکار و افراد غیراخلاقی است که ممکن است خود یا یکی از نزدیکان وی را مورد تهدید و قربانی قرار دهند. بی‌نظمی-آشفته‌گی، اعتماد نهادی، بی‌ثباتی سکونت، تجربه مواجهه با جرم، تعلق اجتماعی، نظارت غیررسمی، یاریگری اجتماعی خانواده، ساختار ناهمگن اجتماع و آنومی اخلاقی با ترس از جرم رابطه معنی‌داری داشته و متغیرهای آسیب‌پذیری اجتماعی و مصرف رسانه‌ای فاقد ارتباط معنی‌دار با ترس از جرم بوده است.

- در فصل ششم کتاب با عنوان سرقت در بین جوانان، نام‌گذاری شده است. سرقت یکی از آسیب‌های اجتماعی است که علت کاوی آن، اندیشمندان و متفکران را به خود مشغول داشته است، گذر جوامع از حالت سنتی به مدرن، به دلیل فقدان سازگاری مناسب با مدرنیته، جا‌کندگی از هویت سنتی و تمایل به کسب هویت جدید، بی‌ثباتی هویتی، فقر، بی‌هنجاری اجتماعی و غیره منجر به بروز سرقت شده است. سرقت به معنای ربودن اموال دیگر افراد به صورت غیرقانونی، با استفاده از زور، تهدید یا استفاده از روش‌های نوین دیگر می‌باشد. فروپاشی انسجام خانواده، محرومیت اجتماعی، تضعیف در بازدارندگی قانون، عدم ترس از مجازات اجتماعی، تضعیف باورهای مذهبی، طرد اجتماعی و عزت‌نفس اجتماعی در گرایش به سرقت مؤثر است. همچنین افرادی که سابقه کیفری داشتند نسبت به افراد فاقد سابقه کیفری، گرایش بیشتری به سرقت داشته و از بین طبقات اجتماعی، میزان گرایش به سرقت در بین طبقات پایین بیشتر از طبقات متوسط و مرفه جامعه بوده است.

- در فصل قانون‌گریزی شهروندان که عنوان فصل هفتم است، قانون‌گریزی به نادیده گرفتن قانون در رسیدن به اهداف موردنظر و استفاده از روش‌های غیرمرسوم و غیرقانونی در جامعه شناخته شده است. این امر بستگی به شرایط فرهنگی، اجتماعی، اقتصادی و سیاسی جامعه داشته و تابع عواملی مختلفی است. آگاهی از قانون، طرد اجتماعی، سنت پرستی، فردگرایی، نابرابری طبقاتی، جامعه‌پذیری، نظارت اجتماعی، ضعف اخلاق شهروندی، ضعف منزلت اجتماعی قانون و ضعف عملکرد نهادهای قضایی و انتظامی در قانون‌گریزی شهروندان اثرگذار بوده است.

- در فصل هشتم کتاب با عنوان تخلف از قوانین راهنمایی و رانندگی، عوامل جامعه‌شناختی در گرایش رانندگان به تخطی و تخلف از قوانین رانندگی بررسی شده است. تئوری دورکیم، مرتن، هیرشی، چلیپی، ایوانز، نیومن، آپادورای، برای تبیین گرایش به تخلف از قوانین راهنمایی و رانندگی استفاده شده است. متغیرهای کیفیت آموزش، ناکامی، سرمایه اجتماعی پلیس، بازدارندگی درونی، رضایت اجتماعی، بازدارندگی بیرونی، سطح تحصیلات، نگرش مذهبی، سهل‌انگاری پلیس با تخلف از قوانین و مقررات رانندگی ارتباط دارند.

- تبیین نقش سرمایه اجتماعی در فرهنگی شدن التزام به مقررات و قوانین اجتماعی که عنوان فصل نهم است، سرمایه اجتماعی به داشتن اعتماد، روابط شفاف، جمع‌گرایی، مشارکت و انسجام اجتماعی افراد، نهادها و سازمان‌های مدنی در یک جامعه است. هدف اصلی آن، نهادینه شدن نظم و انضباط اجتماعی یا به تعبیری جامعه‌پذیری قانون و مقررات اجتماعی است. به طور کلی، متغیرهای بی‌اعتمادی اجتماعی، ضعف اخلاق ترافیکی، احساس آنومی، ناکارآمدی قانون، ضعف تعهد اجتماعی، بی‌تفاوتی اجتماعی و رواج فردگرایی با فرهنگی شدن التزام به قوانین و مقررات اجتماعی در بین رانندگان ارتباط دارد.

اثر حاضر حاصل تلاش متفکران و پژوهشگرانی است که در پایان کتاب، اسامی ذکر شده و این کتاب بدون کنکاش‌های نظری و تجربی آن‌ها به ثمر نمی‌رسید. امید است پژوهش حاضر بتواند در راستای شناسایی هر چه بهتر مسائل اجتماعی و کمک به سیاست‌گذاران اجتماعی (متصدیان امور اجرای قوانین و نظام کنترل اجتماعی) در جهت کاهش مسائل جامعه، مثمر ثمر قرار بگیرد.

طاها عشایری و همکاران

بهار ۱۳۹۸

استان اردبیل، اجتماعی از نوع گذار متأخر را در نوع خود تجربه می‌کند، شهر ترکیبی از جلوه‌های مدرنیته و سنت را دارد، ساختار منازل مسکونی، کنش‌های اجتماعی، باورهای فکری مردم، سیطره سنت و سبک زندگی سنتی و مدرن، تأیید و رد رفتارهای شهری و غیرشهری، گویایی از فضای اجتماعی است که تجربه و مشاهده می‌شود. اگرچه این روند گذار در اکثر مناطق ایرانی، قابل مشاهده است، با این حال حرکت از یک جامعه سنتی و کنده شدن از بند ناف آن و غلتک نامتعادل و نامناسب به سوی مدرنیته ناموفق باعث معلق ماندگی نظام اجتماعی استان اردبیل گردید. نظامی که در آن ساختار سنتی، نظام خویشاوندی متصل به هم و سبک زندگی خرده فرهنگی نظام عشایری، روند نوسازی را امر مشکوک به حال سنت و فرهنگ دانستند، سرخوردگی ناشی از توسعه و نوسازی، باعث معلق ماندن جامعه استان اردبیل گردید.